

Analýza - vydání placenty na žádost ženy

Právní předpisy

- zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Listina základních práv a svobod
- Stanovisko Ministerstva zdravotnictví ČR k otázce vydání placenty na žádost rodičky ze dne 22. 7. 2016
- nálezn Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 643/06 ze dne 13. 9. 2007
- nálezn Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2480/20 ze dne 22. 3. 2021

Úvod

Placenta neboli mateřské lůžko je dočasný orgán vznikající v těle těhotné ženy, který je vypuzen z dělohy během třetí doby porodní. Jedná se tedy o součást těla ženy, která se následně sama od těla ženy oddělí.

Platná právní úprava otázku vydání placenty ženě na vyžádání explicitně neupravuje, dovozujeme ji však z obecných principů zakotvených na ústavně-právní úrovni. V současné době již existují nálezy Ústavního soudu, které právo ženy na vydání placenty jednoznačně potvrzují. O tom, že žena má právo na vydání placenty, tedy již není sporu. Konfliktní situace vznikají spíše v důsledku neochoty poskytovatelů zdravotních služeb toto právo respektovat. Nutno podotknout, že nevyhověním žádosti ženy o vydání placenty se poskytovatel zdravotních služeb vystavuje riziku vzniku povinnosti k odčinění újmy vzniklé neoprávněným zásahem do osobnostních práv ženy.

Základní ústavně-právní principy

Základem předmětné problematiky je právo na nedotknutelnost osoby zakotvené v čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a respekt ke svobodě jednotlivce, který je vyžadován čl. 1 Listiny základních práv a svobod a explicitně uveden také v preambuli Ústavy České republiky.

Ze své ústavně-právní povahy tato práva nutně prostupují celý právní řád, a musí tak být relevantním způsobem zohledněna při interpretaci zákonných a dalších právních předpis. Tato práva ale současně nemají absolutní charakter. To znamená, že jsou v určitých případech omezitelná. Obecně platí, že základní lidská práva lze omezit na základě zákona a v zájmu ochrany jiného základního práva či svobody. Typicky může jít o omezení práva jednotlivce pro ochranu veřejného zdraví. Každé takové omezení přitom musí být přiměřené a odůvodněné.

Zakotvení základních principů v občanském zákoníku

Vydání placenty

Podle občanského zákoníku má každý člověk přirozené právo brát se o vlastní štěstí takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým. Občanský zákoník dále zakotvuje povinnost každého ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého. V souladu s tímto ustanovením **mají poskytovatelé zdravotních služeb, jednotlivé osoby a v případě sporu také soudy respektovat rozhodnutí ženy požádat o vydání placenty. Nepřísluší jim hodnotit motivaci k takovému jednání ani jednání samotné, neboť jde o jednání spadající do ryze soukromé sféry.**

Způsob nakládání s placentou

Občanský zákoník stanoví, že „*odňatou část těla člověka lze za jeho života použít k účelům zdravotnickým, výzkumným nebo vědeckým, pokud k tomu dal souhlas.*“ V souladu se stanoviskem Ministerstva zdravotnictví ČR se nejedná o výčet jediných možných způsobů nakládání s odňatou částí lidského těla, neboť tento právní předpis primárně upravuje případy, ve kterých je nutné si vyžádat souhlas dotčené osoby. Takový výklad potvrzuje i fakt, že se toto ustanovení vůbec nezmiňuje o likvidaci odňatých částí těla, ačkoliv je to nepochybně další z možných způsobů zacházení s nimi. Z uvedeného vyplývá, že **způsob nakládání s placentou má být součástí svobodného rozhodování ženy. I v tomto ohledu tedy vyžaduje občanský zákoník respekt a nedává prostor pro hodnocení způsobu nakládání s placentou ze strany poskytovatele nebo dalších osob.**

Zákaz vydání placenty pro ohrožení veřejného zdraví

Výjimkou z obecného pravidla respektování práva ženy na vydání placenty a nakládání s ní dle vlastního uvážení jsou situace, kdy by nakládáním s placentou bylo ohroženo veřejné zdraví. Tento zákaz explicitně zakotvuje občanský zákoník, když říká, že je zakázáno takové nakládání s částmi lidského těla způsobem ohrožujícím veřejné zdraví. **Takové ohrožení však musí mít konkrétní podobu. Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. III. ÚS 2480/20 zdůrazňuje, že apriorní odepření vydání placenty je nepřijatelné a že odmítnutí poskytovatele vydat ženě placentu musí být zcela konkrétně zdůvodněno.**

Zákon o zdravotních službách

Zákon o zdravotních službách říká, že odebranou část těla je možné použít také způsobem, který je stanoven jiným právním předpisem. Tímto jiným právním předpisem může být právě

občanský zákoník, který zakotvuje již zmiňované právo brát se o své štěstí a povinnost každého respektovat rozhodnutí jiných žit podle svého.

Možné omezení tohoto práva v podobě ochrany veřejného zdraví vyplývá rovněž ze zákona o zdravotních službách. Ten stanoví, že část těla lze uchovat a použít, pouze pokud nedojde k ohrožení zdraví jiného člověka. Za tímto účelem má poskytovatel zdravotních služeb posoudit zdravotní způsobilost ženy tak, aby v případě, že odmítne ženě placentu vydat, měl konkrétní zdůvodnění spočívající právě v riziku ohrožení zdraví jiné osoby.

Shrnutí

Právo ženy na vydání placenty lze dovést již ze základních principů zakotvených na ústavně-právní úrovni. Ústavní soud ve své judikatuře zdůrazňuje, že je-li k dispozici více výkladů právní normy, je třeba volit ten, který vůbec, resp. co nejméně, zasahuje do toho kterého základního práva či svobody. Tento princip *in dubio pro libertate* plyne přímo z ústavního pořádku. Občanský zákoník k tomu uvádí, že každé ustanovení soukromého práva musí být vykládáno v souladu s ústavním pořádkem. Pokud existuje více možných výkladů, volí se ten, který nejméně zasahuje do práv a svobod jednotlivce.

V kontextu řešené problematiky to znamená, že základním východiskem má být respektování vůle ženy stran nakládání s placentou. Tento respekt má být odrazem obecnějšího respektu vůči právu každého žit podle svého. Současně odráží také základní požadavek na zachování nedotknutelnosti člověka, jehož součástí jsou také rozhodnutí týkající se nakládání s odňatými částmi těla.

Do takto chápaného práva ženy na vydání placenty pak může být zasaženo pouze v případě, kdy by tím mohlo být ohroženo zdraví dalších osob, resp. veřejné zdraví. Přitom platí, že takové riziko nesmí být pouze teoretické, ale je na poskytovateli, aby své odmítavé stanovisko odůvodnil zcela konkrétním rizikem ohrožení zdraví. Zároveň také platí, že poskytovateli nepřísluší hodnotit, jakým způsobem bude žena s placentou nakládat. Jeho role může spočívat maximálně v tom, že ženu upozorní na případná rizika spojená např. s konzumací placenty jakožto jedním z veřejně uváděných způsobů užití.

Praha 23. 6. 2022

JUDr. Barbora Steinlauf, MA, Ph.D.
advokátka